

LENGYEL LÁSZLÓ SZÉKELYKERESZTÚRI REPÜLŐS FŐHADNAGY AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN

A keresztúri Lengyel család

A név felbukkanása helységünkben nagy költőnk fehéregyházi eltűnésével kapcsolatos. Az 1849. július 31-én történt tragikus esemény egyik visszaemlékezője, tanúja Lengyel József keresztúri „chirurgus”¹. Ennek testvére lehetett hősünk nagyapja, Lengyel Sámuel.² A család a XIX. században jelent meg Erdélyben, amint azt Nagy Iván hatalmas munkája is bizonyítja.³ Eszerint a család a lengyel primiszlói (Przemisl) származású, és ugyanazt a nemesi címet is használta, amit Nagy Iván is közöl.

Lengyel László apja, Lengyel Árpád, Sámuel nagyapa harmadik gyermekeként látott napvilágot 1863-ban Székelykeresztúron.⁴ Életútja a kisvárosi értelmiség legjavához hasonló. Református lévén, a székelyudvarhelyi Református Kollégium elvégzése után egyetemi tanulmányait Budapesten és Kolozsváron végezte. Orvostudori oklevelének megszerzése után (1889) hazatért és szülővárosában lett orvos, majd körorvos.⁵ Megnősült. Felesége Lestyán Mária tanítónő, aki kilenc gyermeküknek (hat lány, három fiú) adott életet. Az asszony korai halálával 1915-ben⁶ gyermekeinek nevelése is az apára hárult, akik közül hármuknak egyetemi képzést biztosított – Árpád, László és Gabriella számára. Árpád orvos-tanhallgató, aki 1915. október 18-án indult a

frontra⁷, és akit apja súlyos betegség⁸ után 1916 májusában Keresztúron eltemetni kénytelen.⁹

Ez a kissé bővebb családi háttér bemutatása – úgy érzem – szükséges, mert ebből emelkedett ki hősünk.

Lengyel László repülős főhadnagy

Született 1895. december 3-án Székelykeresztúron¹⁰. Repülőhalált halt 1921. június 13-án Szegeden¹¹. Élt 25 évet.

Tanulmányainak alsóbb osztályait Keresztúron végezte. Konfirmálásakor, 1909-ben a helybeli Unitárius Gimnázium IV. osztályos tanulója.¹² De az utolsó két gimnáziumi osztályt, 1911-1913-ban ő is a Székelyudvarhelyi Református Kollégiumban végezte.¹³

1. DÁVID–MIKÓ 1972. 274-275.

2. A Székelykeresztúri Ref. Egyházközség Családkönyve, I. kötet, 77.

3. NAGY 1857–1868

4. Tulajdonomban levő Szül. Anyakönyvi kivonat tanúsága szerint.

5. *Magyarország és a külföld* 1900. 20.

6. *Székelykeresztúr* 1915. dec. 11.

7. Kézírásos naplója szerint (magántulajdon). Ez a Napló is külön feldolgozást érdemel.

8. Cs. I. visszaemlékezése szerint tüdőlővést kapott az orosz fronton.

9. *Székelykeresztúr* (Hetilap). 1916. máj. 20. A „Hírek” között ezt olvashatjuk: „Dr. Lengyel Árpád orvosnak megint gyáza van... Fia Árpád, orvostanhallgató... a 82-ik gyalogezreddel felment az orosz harctérre... oly betegséget kapott, amelyből a katonai korházakban nem tudták meggyógyítani...”

10. A Székelykeresztúri Ref. Egyház Konfirmálóinak Anyakönyve (a továbbiakban: Konfirmálók Anyakönyve)

11. Hadtörténeti Levéltár és Irattár, Budapest. Dr. Bonhardt Attila alezredes igazgató szíves közlése (2009. jan. 29.) alapján

12. Konfirmálók Anyakönyve. 19. lap, 32. sorsz.

13. A Székelyudvarhelyi Ref. Koll. Isk. igazolvány alapján (magántulajdon, másolata a székelykeresztúri Molnár István Múzeum tulajdonában)

1913-14-ben a Bányászati főiskola hallgatója.¹⁴ Ilyen minőségben éri hősünket az I. világháború. Katonai tevékenységének részletes ismertetését két hadtörténeti levéltár – Budapest és Bécs – munkatársainak számunkra készséggel megküldött dokumentumaira bízunk.

„Lengyel László valószínűleg 1914. december 1-jén vonult be a m. kir. kolozsvári 38. honvéd hadosztály tüzéralakulatához a m. kir. 38. honvéd tarackos ezredhez, ahol tartalékos tiszti kiképzést kapott. Akkori minősítése szerint »víg kedélyű, kissé könnyelmű jellem, jó tudással és elegendő tapasztalattal rendelkező, jó lóismerő, jó lovas << volt, aki várhatólag jó szakaszparancsnok és kiképző lesz.

Miután elvégezte a m. kir. 5. tábori ágyús ezred egyévi önkéntesi (tartalékos tiszti) iskoláját, az ezrednél 1915. március 1. és november 19. között újonckiképzőként működött egyévi önkéntes tűzmesteri (örmester) rangban.

1915. november 19-én a m. kir. 5. honv. tábori tarackos osztály 1. ütegevel mint felderítő tűzmester orosz harctérre indult. Itt részt vett a Striopa menti állóharcban, valamint a czebrovi, a bucaci és a boholineci ütközetekben. A harctéren Bronz Vitézségi éremmel tüntették ki. 1916. február 10-én vakbélgyulladással betegszabadságra került.

1916. március 1-jén (1915. november 1-ji ranggal) hadapróddá (zászlós) léptették elő.

Felgyógyulása után 1916. május 1-jétől 31-ig a 38. tábori tarackos ezred pótfélütegénél kiképzőként működött.

1916. július 20-án ismét a harctérre ment, ahol felderítőtisztként, szakaszparancsnokként, majd felderítő tisztként szolgált az 5. honv. tábori ágyús ezrednél, 1916. augusztus 1-jétől már tartalékos hadnagyi rangban.

A harcokban nyújtott kiváló szolgálataiért

14. Az Osztrák Hadilevéltár mellett működő Állandó Magyar Levéltári Kirendeltség Bécs, Dr. Balla Tibor alezredes kirendeltség-vezető szíves közlése szerint. Az általa küldött egyik levéltári okirat szerint Vormerkblatt (Lengyel László személyi lapja) az „absolvierte Schulen” után „1 Jahr auf der Bergakademie” bejegyzést olvashatjuk. Szerintem ez „bányászati főiskolát” jelent. A továbbiakban: Osztrák Hadilevéltár.

1917 januárjában a Bronz Katonai Érdeméremmel (Signum Laudis) tüntették ki.

1917 augusztusában valószínűleg repülő-megfigyelői tanfolyamon vett részt, mert 1917. szeptember 10-től a cs. és kir. 34. repülőszázad állományában az olasz fronton harcol. 1917. november 1-jével tartalékos főhadnaggyá léptették elő. Az ellenség felett végrehajtott eredményes felderítő repüléseiről, amelyek során 1918. január 3-án meg is sebesült, a III. oszt. Katonai Érdemkereszttel tüntették ki. Az 1918. júniusi piavei offenzíva idején repülőgéppel több veszélyes felderítő bevetésen vett részt, és pontos megfigyeléseivel értékes adatokhoz juttatta a hadvezetőséget, ezért a III. oszt. Vaskorona Rendre terjesztették fel. A kitüntetési javaslatot a hadseregcsoport-parancsnokságig bezárólag letárgyalták, de a kitüntetés odaítéléséről a háború befejezése miatt nem született határozat.”

A már említett bécsi hadilevéltár adatai mindent kiegészítik. A Német Déli Hadsereg Repülőkötelékének lemergi rádiótanfolyamán vett részt és így „repülő tiszti” minősítést nyert, mint „megfigyelő tiszti” (Beobachter Offizier)¹⁵. Mint megfigyelő tiszti, közvetlen harci feladatokban is részt vett. Pl. a 41.821 sz. igazolvány tartalma szerint (ez kitüntetésre való előterjesztés) „1918. június 15, 16 és 17-én a piavei harcok alkalmával mind megfigyelő tiszti (repülő) kiváló gyalogsági repülések egész sorozatát hajtotta végre, mely alkalommal az ellenség felett 50-100 m magasságban repülve halálmegvetéssel derítette fel a saját és az ellenség helyzetét, majd egy ellenséges állomásra bombákat dobott és az ott ki és beszálló csoportokat géppuska tűz alá vette.” (Ezért javasolták a 3. osztályú Vaskorona Rend, a hadi díszítványokkal és a kardokkal elnevezésű magas kitüntetésre.)

De nemcsak felderítő és vakmerő harcos, hanem bátor pilóta is. Ezt a „mesterséget” valószínűleg az Isonzo-Piave környékének légtérben sajátította el. A tetteit dicsérő egyik okiratunk szerint egy alkalommal gépét ellenséges légvédelmi gránát találta el. Gépe kigyulladt, de sikerült földet érnie. A gép tönkrement, ő megsebesült. Két darab egyforma

15. Lásd Vormerkblatt, Osztrák Hadilevéltár

képünkön, amely egy géproncsot ábrázol, ezt a kézírásos megjegyzést olvashatjuk: „Lt. Freiherr von Meyer (a másikon meg von Hohenberg) és Oblt. Lengyel pilot.”

Félreérthetetlen utalás, azaz bizonyíték olyan értelemben, hogy hősünk nem csupán „parancsnok”, de néha, ha kellett, pilóta is volt. A már említett fényképünkön a megsérült gépnek a száma is leolvasható: 2934 (esetleg 12934).

A szakirodalom szerint¹⁶ hadiiparunk ebben az időben a „K. D.”-nek vagy „Berg”-nek nevezett „Brandenburg” típusok sorozatgyártásával látta el a katonai légierőt. Egy ilyen gépen láthatjuk hősünket, mint pilótát.¹⁷ A kép eredetije – sejtésem szerint – 1918. május 16-án készült, mert ekkor két hölgylátogatója volt az olasz fronton. Ők repülőgépe mellett lefényképeztették magukat¹⁸ (mindhárom gép ugyanaz a „Brandenburg” lehet). Egy hónap múlva viszont már mint súlyos csaták résztvevője szerepel a ránk maradt irattári jelentésben. (Ld. a fentebb idézett jelentést jún. 15-17. napjairól.) Valóban, hősünk a legvéresebb harcok résztvevője. A szakirodalomból, a már említett dr. Csonkaréti könyvéből idézünk¹⁹: „Tábori repülő századok az olasz fronton 1917-18-ban. A cs. és kir. repülőök legkeményebb és legvéresebb harcaikat az olasz fronton vívták, ahol nem csupán olasz pilótákkal és gépekkel kellett szembeszállniuk, hanem ellenfeleik voltak a francia és angol repülőök is.” És valóban egyik képünk egy lezuhant angol felségjelű gépet ábrázol. Az itt zajló csatákban négy hadseregszerepünk, a „Conrad”, a „Jenő főherceg”, a „Boroevics” valamint a cs. és kir. 1. Isonzó hadsereg repülő századai szerepeltek,²⁰ köztük Lengyel László 34. rep. százada. Ennek a

16. Dr. Csonkaréti Károly *A császári és királyi légierő*. Hajja et Fiai könyvkiadó, Debrecen (a továbbiakban Csonkaréti), valamint Nagyvárad Sándor, M. Szabó Miklós, Winkler László *Fejezetek a magyar katonai repülés történetéből* (a továbbiakban: Magyar katonai repülés)

17. A kép a Nagy Béla fényképész hagyatékából (a keresztúri Molnár István Múzeum tulajdona) került elő és jól megálapítható, hogy fényképről készült.

18. Cs. I. (visszaemlékező) szerint az egyiket határozottan felismerte „Ez Margó, azaz Somlyai Margit nagynéném, később Csorbíts Istvánné”. Lengyel László és a visszaemlékező Cs. I. anyai, azaz Lestyán ágon ugyancsak rokonok.

19. Csonkaréti 80.

20. Uo. 85.

századnak parancsnokát is számon tartja a már említett szakirodalom: Martinek Vince fhdgy.²¹ Mindezt bizonyítja a Hadtörténeti Levéltár, Bp. kitüntetési javaslatának számunkra elküldött másolata. „K. u. k. Luftfahrtruppen Fliegerkomp. 34”, aláírás: „Martinek Hptm. Mp.”²² Ugyanezt a pecsétet viselik a birtokomban levő tábori levelezőlapok is. De ugyanennek a századnak „Flik 34” névjegyet találjuk a hősünk által apjának hazaküldött képek több példányán (és a Flik 46-osokét).

A fényképanyag értékelése

A három album képanyagának már a címe is sokatmondó: Piáve-Isonzo és Wipach-völgye, a nagy csatáink színtere Észak-Olaszországban. A képeket a Flik 34 – ez Lengyel László százada – és a Flik 46 készítette. Egyeseken kézírásos megjegyzésekkel. Több kép a lezuhant, vagy rosszul landolt repülőket ábrázolja. Mások különböző városok légi felvételeit mutatják. Köztük több is Velencét. Egyik felvétel a tüzérségi belövések irányítására utal. Van egy több képből összeállított panorámakép, Piave menti 25 helység kézírásos megjelölésével, a távolban Velencét is megjelölve.

Három darab olyan képpel is rendelkezünk, amelyek egy nagy tiszti sátot és benne fiatal tiszteket ábrázolnak. Két képen hét-hét, a harmadikon tizenkét tiszttel látható. Nyomatott betűs megjegyzés a kép alján: „Flik 34 16. VI. 18 Offiziere am Flugfeld Corbolone”, azaz „a Corbolone Repülőtér tisztjei (19)18. VI. 16-án 34. rep. század.” Mivel hősünk ekkor bevetésen volt és meg is sebesült, véleményem szerint csak bajtársainak képét láthatjuk, egy olasz helység mellett levő katonai repülőtéren.

László hősünk ránk maradt utolsó levelét, amit „Édes drága jó Apám”-nak írt, 1918. júl. 21-én keltezte. Ebben egy nevére szóló dicséretet is küldött haza. Ez sajnos elveszett. Reméli, hogy a már többször elhalasztott „14 napi szabadságra” mehet, és újra együtt lehet a család. „Alig várom, hogy Apának kibeszélhessem magam, rengeteg monda-

21. Uo. 67.

22. Hadtörténeti Levéltár, Bp., 27.869 sz. irat

nivalóm van” – írja.²³ Az Amerikai Egyesült Államok hadseregének mind masszívabb beavatkozása (több mint egy milliós hadsereg sok ezer repülőgéppel stb.) a német hadigépezetet felmorzsolta. Ezért október végére hadseregünk is összeroppant. Így nem valószínű, hogy „szabadságra” jöhetett. Egyik kitüntetési javaslatán ezt olvashatjuk: „a másolat hiteles, 1918. Szept. 11.” De nem ez az utolsó vele kapcsolatos adatunk. Az összeomlás után újraserveződő Nemzeti Hadsereg soraiban találjuk. „A repülőképzésen első sorban az első világháború megfigyelőtisztjei vettek részt, mint jövőre repülőparancsnokok”, köztük olvashatjuk Lengyel László nevét is. Neve után kereszt (†), azzal a megjegyzéssel, hogy a kiképzés során meghaltak.²⁴

A következő adatunk a Budapesti Hadtörténeli Levéltár igazgatójától származik: „A hősi és repülőhalált halt magyar repülő Magyar Szárnyak 2008. évi számában közölt jegyzéke szerint Lengyel László főhadnagy repülőgép-vezető 1921. június 13-án, Szegeden repülőgéppel lezuhant és repülőhalált halt.”²⁵Élt 25 évet.

Irodalom

- BONHARDT Attila – SÁRHIDAI Gyula – WINKLER László
1992 *A Magyar Királyi Honvédség fegyverzete*. Budapest. Zrínyi Kiadó
- CSONKARÉTI Károly
2008 *A császári és királyi légierő*. Debrecen: Hajja et Fiai könyvkiadó
- DÁVID Gyula – MIKÓ Imre
1972 *Petőfi Erdélyben*. Bukarest: Kriterion
- NAGY Iván
1857–1868 *Magyarország családai. Czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I–XIII*. Pest
- NAGYVÁRADI Sándor – M. SZABÓ Miklós – WINKLER László
1986 *Fejezetek a magyar katonai repülés történetéből*. Budapest. Műszaki Könyvkiadó
- Magyarország és a külföld* (Folyóirat) 1900
Székelykeresztúr (Hetilap)

23. Apjának küldött levélből idézek (eredetije tulajdonomban).

24. BONHARDT–SÁRHIDAI–WINKLER 1992. 242.

25. Hadtörténeli Levéltár, Bp. Dr. Bonhardt Attila ezredes igazgató szíves értesítése szerint.

Nevét Szegeden még sírkő jelezte a rendszerváltás utáni években.²⁶

Egy vesztes nemzet hőseinek nevét hosszú időn át nem volt szabad kiejteni sem. Engem egy véletlenül kezembe került tábori postai levelezőlap készítetett e dolgozat megírására. Talán sikerült egy elhallgatott hőst kiemelni a feledés homályából.

Köszönet a kapott segítségért: mindenekelőtt a Lengyel kúria mai tulajdonosának, Kádár Péternek, akik a fényképalbumokat múzeumunk számára lemásolás céljából átengedte. Külön köszönet illeti Bonhardt Attila alezredes igazgató urat (Budapesti Hadtörténeli Levéltár) és kollégáját, dr. Balla Tibor alezredes urat (Osztrák Hadilevéltár kirendeltségének vezetője). Köszönöm segítségüket a Múzeumunk munkatársainak: Körösfői Zsoltnak, Domokos Leventének, Sándor-Zsigmond Ibolyának és Luka Zsuzsánnának, valamint Csejthey Ildikó és Keul György adatközlőimnek

26. Csejthey I. közlése

**Lengyel László din Cristuru-Secuiesc locotenent major de aviație militară
în primul război mondial**

(Rezumat)

Studiul prezintă viața și cariera militară a unui locotenent major de aviație din Cristuru-Secuiesc, care a luptat eroic în primul război mondial. După prezentarea scurtă a familiei Lengyel din Cristuru-Secuiesc, și a vieții lui Lengyel László, urmează analiza materialului a celor trei albume, care în afara fotografiilor de familie conțin și imagini executate pe front.

Capitolele vieții lui Lengyel László le putem cunoaște din reamintiri, și din fotografiile de familie amintite, cariera militară o putem reconstrui pe baza propunerilor de distincții, cărți poștale militare adresate membrilor familiei sale, fotografiile executate pe front.

Din documentele păstrate în Arhiva Militară reiese faptul că, eroul nostru a fost nu numai un cercetaș și luptător temerar dar și un brav pilot.

László Lengyel flying officer from Székelykeresztúr in the First World War

(Abstract)

The study presents the life and military career of a flying officer from Székelykeresztúr, who heroically fought in the First World War. The short presentation of the Lengyel family from Székelykeresztúr is followed by the presentation of László Lengyel's life and the review of the three photo albums that besides the family photos contain photos taken during the war.

We came to know the stages of László Lengyel's life (1895-1921) by the recollections and the mentioned family photos. Respectively his military career can be reconstructed by the numerous distinction proposals, the letters sent to the family members and the photos taken on the battle-field. From the documents kept at the Military History Archives we find out that our hero was not only a scout and reckless warrior, but a brave pilot too.

1.

2.

3.

4.

1. Lengyel László mint pilóta 1918 május. 2. Édesanyja, Lestyán Mária tanítónő. 3. C ímer.
4. Édesapja, Lengyel Árpád keresztúri körorvos.

1.

2.

3.

4.

1. Corbolone katonai repülőtér tisztikara. 2. Lelőtt gépe, amelynek parancsnoka volt. Pilótája báró Mayer von Hohenberg. Kisebbs sérüléssel mindkettőn harcképesek maradtak. 3. Lengyel László gépe mellett. 4. Légi felvétel, a Piave Adriába való beömlésénél. Hősünk harcainak színhelye.

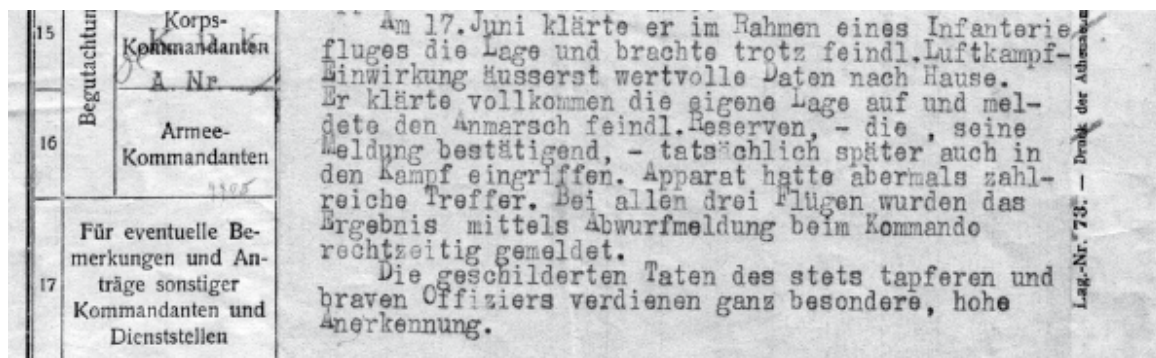
1.

2.

3.

4.

1. Tábori postai levél plakett. 2. Apjának írt levél, 1918. június 25. 3. Lengyel László egy lezuhant saját gépünk mellett. 4. Személyi nyilvántartójának részlete cselekedeteinek méltatásával.

27869

LENGYEL László Árpád 38.h.tb.tüzérezr-beli főhadnagy
bec. egy repülő száz-nál .

K.u.k.Luftfahrtruppen
Fliegerkomp. 34

KITÜNTETÉSI JAVASLATA 1918 I/15

mint repülő
Az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartása elismerésül:
Startete am 3/1. 1918 zur Art.Aufklärung im Raume der 41.H.I.D. Trotz heftigem Abwehrfeuer flog Lt. Lengyel in geringer Höhe über die feindl. ArtGruppen . In 1100 m erhielt der Motor des Flugzeuges einen Granat-Volltreffer, der das aus dem Vergaser ausfließende Benzin in Brand setzte . Infolge der zurückschlagenden Flammen - fing auch das Flugzeug Feuer . Mit größter Kaltblütigkeit und Ruhe zeigte Lt. Lengyel dem Piloten einen geeigneten Notlandungsplatz, wo auch das Flugzeug zur Erde gebracht wurde . Infolge des weichen Ackerbodens stieß das Flugzeug mit dem Motor in die Erde, dadurch erloschen die Flammen, aber das Flugzeug wurde gänzlich zerstört . Lt. Lengyel wurde hierbei am Kopfe und am rechten Knie verletzt . Dieses unerschrockene, beispielgebende Verhalten des Beobachteroffiziers wurde von den Kommanden lobend hervorgehoben und verdient besondere Anerkennung .

Martinek Hptm. sp.

1.

The image shows a complex military record card with multiple sections and handwritten entries. Key visible text includes:

- Section 13:** "K.u.k. Luftfahrtruppen d. k. u. k. Armee" and "Fliegerkomp. 34".
- Section 14:** "Dienstort" with "Postamt 3 am 27/6. 1918" and "23. Korpskommando".
- Section 16:** "Armeekommandanten" with "K.u.k. Armee" and "23. Korpskommando".
- Section 17:** "Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonderiger Kommandanten und Dienststellen" with a date "9. Juli 1918".

2.

1. Flik 34. századparancsnokának jellemzése Lengyel Lászlóról. Kitüntetésre javasolja.
2. Személyi nyilvántartójának egy részlete.

Tábori postai levelezőlapok: Szüleinek és nővérének („Mamó”)